

Helsingin kaupunki

Yhteenvetoraportti vuoden 2016 tilintarkastuksesta

KPMG Julkishallinnon Palvelut Oy

3.5.2017

Raportin sivumäärä 8

Sisällysluettelo

1	Yhteenveto	2
2	Tilintarkastuksen toteuttaminen	2
3	Konsernin tuloksen muodostuminen ja taseasema	3
4	Kaupunkikonsernin toiminnallisten tavoitteiden saavuttaminen sekä tuloslaskelma, tase, rahoituslaskelma ja liitetiedot	4
5	Kaupungin talousarvion toteutuminen ja toimintakertomus sekä tuloslaskelma, tase, rahoituslaskelma ja liitetiedot	4
6	Tytäryhtiöt	6
7	Liikelaitokset ja rahastot	6
8	Hallinto, taloushallinnon sisäinen valvonta ja kirjanpito	6
8.1	Opetusviraston tietokonehankinnat	7

1 Yhteenveto

Suorittamiemme tarkastustoimenpiteiden perusteella voimme yhteenvetona todeta, että Helsingin kaupungin vuoden 2016 tilinpäätös konsernitilinpäätöksineen on laadittu tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten ja määräysten mukaisesti ja tilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot kaupunkikonsernin ja kaupungin vuoden 2016 tuloksesta, taloudellisesta asemasta, rahoituksesta ja toiminnasta. Valtionosuuksien perusteista annetut tiedot ovat oikeita. Kaupungin hallintoa on tarkastetuilta osin hoidettu kuntalain ja valtuuston päätösten mukaisesti emmekä ole todenneet olennaisia puutteita kaupungin sisäisen valvonnan, riskienhallinnan tai konsernivalvonnan järjestämisessä lukuun ottamatta opetusvirastossa esille tullutta erityisesti tietohallintopäällikköä koskevaa merkittävää väärinkäytösepäilyä, jonka esitutkinta saattaa nostaa esille puutteita sisäisessä valvonnassa.

Kirjanpitolautakunnan kuntajaosto on vuoden 2016 aikana antanut kirjanpitolain uudistukseen liittyen yleisohjeet liittyen tuloslaskelmaan, taseeseen, liitetietoihin ja suunnitelman mukaisiin poistoihin. Satunnaisten tuottojen ja kulujen soveltamisalaa on uudistetussa ohjeistuksessa supistettu merkittävästi.

Helsingin kaupunki on esittänyt satunnaisina tuottoina kiinteistöjen myynneistä saadut tulot yhteensä 238,4 miljoonaa euroa. Tilinpäätöksen liitetiedoissa on annettu perustelut esittämistavalle. Jatkossa kiinteistöjen myyntituotot esitetään toimintakatteen yläpuolella uudistetun yleisohjeen mukaisesti.

Rahojen ja pankkisaamisten esittämistapaa on täsmennetty kaupungin taseessa konsernitilien saldojen osalta. Konsernitilien yksikkötilien saldot on sisällytetty kaupungin taseen rahoihin ja pankkisaamisiin. Aiemmin yksikkötilien saldot on esitetty pelkästään konsernitilinpäätöksessä.

Toimintakertomus sisältää sitä koskevien säännösten mukaiset tiedot. Konsernin ja kaupungin rahoituslaskelmat on laadittu kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeen mukaisesti ja liitetiedoissa on esitetty säännösten edellyttämät tiedot.

Kaupungin järjestämässä tytär- ja osakkuusyhtiöitä koskevassa omistajaohjauksessa on käsityksemme mukaan huolehdittu riittävässä laajuudessa siitä, että yhtiöiden toiminnassa on otettu huomioon kuntakonsernin kokonaisuus. Konserniohjauksessa on annettu tarpeelliset määräykset omistajaohjauksen toteuttamiseksi. Kuntastrategian toteutumista on mielestämme asianmukaisella tavalla arvioitu ja seurattu osana tytäryhteisöjen konserniohjausta.

Kaupunginhallituksen ehdotus tilikauden tuloksen käsittelystä on kuntalain mukainen.

2 Tilintarkastuksen toteuttaminen

Tilintarkastus on toteutettu hyvän tilintarkastustavan edellyttämässä laajuudessa sekä tarkastuslautakunnalle 27.5.2013 esitetyn koko valtuustokautta kattavan tarkastussuunnitelman ja vuoden 2016 työohjelman mukaisesti. Tilintarkastuksen suunnittelussa ja toteutuksessa on otettu huomioon olennaisuus ja suhteellinen riski.

Päävastuullisena tilintarkastajana on toiminut JHT, KHT Leif-Erik Forsberg ja varatilintarkastajana JHT, KHT Jorma Nurkkala. Tarkastusaluevastuullisina tilintarkastajina ovat toimineet, JHTT Paula Hellén-Toivanen, JHTT Ilari Karhu, JHT, HT Anne Kettunen, JHT, HT Tuomas Koskiniemi, JHT, KHT Milja Leino, JHT, KHT Kati Nikunen, JHT, KHT Jorma Nurkkala, JHT, KHT Kaija Pakkanen, JHT, KHT Heikki Ruosteenoja, JHTT Martin Slotte, JHT, HT Esko Säilä ja JHT, KHT Mari Säynätjoki. Tarkastusten suorittamiseen on osallistunut lisäksi avustavia tarkastajia. Tietojärjestelmätarkastajina ovat toimineet CISA Janne Vesa ja CISA Kaisa Lappalainen-Metsälä. Arvonlisäveroasiantuntijoina on toiminut Marko Ojala ja rahoitusasiantuntijana Jukka Lähdemäki.

Tilintarkastus on tehty yhteistyössä tarkastusviraston tarkastajien kanssa ja käytettävissämme ovat olleet heidän laatimansa kohdekohtaiset tarkastusmuistiot. Olemme lisäksi perehtyneet sisäisen tarkastuksen vuoden 2016 raportteihin.

Tilikauden aikaisesta tarkastuksesta on laadittu kaksi väliraporttia, jotka on tarkastuslautakunnan lisäksi annettu tiedoksi kaupungin johdolle ja muille vastuuhenkilöille. Erilliset raportit on laadittu työohjelman suurimpien virastojen ja tytäryhtiöiden samoin kuin liikelaitosten tilintarkastuksista. Tarkastuslautakunnan laatimaan vuotta 2015 koskevaan arviointikertomukseen ja kaupunginhallituksen siihen antamaan vastineeseen on perehdytty. Vuoden 2015 arviointikertomuksessa on otettu esiin konsernirakenteen mahdollinen yksinkertaistaminen, investointien rahoitus pohjan heikentyminen, kiinteistöjen korjausvelan hallinnan kehittäminen ja mm. innovaatorahaston myöntämien avustusten kriteerien täsmentäminen. Lisäksi olemme perehtyneet vuoden 2016 arviointikertomukseen, jossa on tuotu esille mm. sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan vahvistamisen tarve sekä Helen Oy:n ja Helsingin Satama Oy:n omistamisen tarkoituksen täsmentämisen tarve.

Tilikauden päättymisen jälkeen on tarkastettu kaupungin tilinpäätös konsernitiilinpäätöksineen, liikelaitosten ja rahastojen tilinpäätökset sekä KPMG:n tarkastettavina olleiden tytäryhteisöjen tilinpäätökset ja toimintakertomukset. Yhtiökokousten tekemien päätösten mukaisesti muut tilintarkastustoimistot ovat vastanneet osasta tytäryhtiöiden tilintarkastuksista ja olemme perehtyneet heidän raportointiinsa.

3 Konsernin tuloksen muodostuminen ja taseasema

Konsernin tulos oli 628 miljoonaa euroa ja 320 miljoonaa euroa vuoden 2015 tulosta korkeampi. Verotulot kasvoivat 138 miljoonaa euroa ja omaisuuden luovutustulot 157 miljoonaa euroa toimintakatteen ollessa edellisen vuoden tasolla. Vuosikatteen suhde poistoihin oli 152 prosenttia (edellisenä vuonna 127 prosenttia). Toimintatuottojen osuus toimintakuluista oli 56,3 prosenttia.

Likvidit varat vähenivät 240 miljoonaa euroa ja rahavarojen määrä vuoden lopussa oli noin 1.260 miljoonaa euroa. Investointimenot kasvoivat 430 miljoonaa euroa hieman yli 1.500 miljoonaan euroon ja toisaalta pysyvien vastaavien luovutustulot 446 miljoonaan euroon eli noin 250 miljoonaa euroa. Toiminnan rahaviralla kyettiin kattamaan lähes kokonaan nettomääräiset investoinnit. Rahavarojen määrän aleneminen on pääosin seurausta velkojen lyhennyksistä, lyhytaikaisten saamisten määrän lisääntymisestä ja korottomien velkojen vähenemisestä. Konsernin taserakenteessa ei vuoden 2016 aikana

tapahtunut olennaisia muutoksia. Konsernin omavaraisuusaste on noin 60 prosenttia oman pääoman ollessa noin 10,5 miljardia euroa.

Konsernitilinpäätöksen laatimisperiaatteissa ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia. Konsernitilinpäätökseen on sisällytetty kaikki konserniyhtiöt ja –säätiöt sekä kaikki jäsenkuntayhtymät ja osakkuusyhtiöt lukuun ottamatta 16 pientä osakkuusyhtiötä, joiden yhdistämättä jättämisellä ei ole olennaista vaikutusta konsernin tulokseen tai taloudelliseen asemaan.

Konsernin omavaraisuusaste on hyvällä tasolla. Rahoitusasema on turvallinen.

Kuten toimintakertomuksessa ja tilinpäätöksen liitetiedoissa on todettu, HKL:llä on merkittävä erimielisyys toimittajan kanssa koskien metron automatisointiin liittyvien sopimusten purkamista. Osakkuutensa kautta Helen-konsernilla on huomattava intressi Teollisuuden Voima Oyj:n ja laitostoimittajan välisessä taloudellisesti merkittävässä välimiesoikeudenkäynnissä, mistä on myös annettu asianmukainen selostus tilinpäätöksen liitetiedoissa. Toimintakertomuksessa on lisäksi tuotu esiin pitkäaikaisen vuokralaisen tekemä haaste.

4 Kaupunkikonsernin toiminnallisten tavoitteiden saavuttaminen sekä tuloslaskelma, tase, rahoituslaskelma ja liitetiedot

Pääosa tytäryhtiöille asetetuista tavoitteista toteutui. Emme ole todenneet olennaisia kehittämiskohteita konsernivalvonnan järjestämisessä. Helen Oy, Helsingin Satama Oy ja Palmia Oy ovat vuoden 2015 alusta lukien harjoittaneet toimintaansa osakeyhtiömuodossa.

Konsernin tuloslaskelma, tase, rahoituslaskelma ja liitetiedot on laadittu niitä koskevien säännösten ja määräysten mukaisesti. Emme ole todenneet olennaista huomautettavaa tulojen tai menojen jaksottamisessa, tase-erien täsmäyttämisessä tai rahoituslaskelman ja liitetietojen lukujen johtamisessa.

5 Kaupungin talousarvion toteutuminen ja toimintakertomus sekä tuloslaskelma, tase, rahoituslaskelma ja liitetiedot

Talousarvion toteutumista ja toimintakertomusta koskevissa tiedoissa on käsityksemme mukaan asianmukaisella tavalla selostettu kaupungin ja sen konsernin vuoden 2016 aikaisia tapahtumia mukaan lukien kaupunginjohtajan katsaus, konsernivalvonta, riskienhallinta sekä kuntakonsernin ja kaupungin toiminta ja talous. Toimintakertomuksessa on todettu valmisteilla oleva sote- ja maakuntauudistus ja Länsimetron hankesuunnitelmaan liittyvä asia, minkä seurauksena kaupungin osuus kokonaiskustannuksista nousee merkittävästi alkuperäisestä. Erikseen on todettu Olympiastadionin perusparannus- ja uudistamishankkeen merkittävä kustannusnousu ja merkittävät kaupunginvaltuuston hyväksymät Raide-Jokeria ja Kruunusillat-hanketta koskevat hankesuunnitelmat ja niiden tämän hetkinen kustannusarvio. Opetusviraston tietotekniikkahankintoihin kohdistuu vakavia väärinkäytösepäilyjä, joiden seurauksena

on ryhdytty korjaaviin toimenpiteisiin hankintaprosessin läpinäkyvyyden ja kontrolloitavuuden parantamiseksi. Toimintakertomuksessa on edelleen mainittu, että tapahtumien vuoksi arvioidaan hankintaprosessien ja hankintojen sisäisen valvonnan tilaa ja toteutetaan tarvittavat kehittämistoimenpiteet.

Kaupungin tilikauden tulos oli noin 450 miljoonaa euroa vuoden 2015 tulosta korkeampi. Toimintakate parani 79 miljoonaa euroa, verotulot kasvoivat 138 ja valtionosuudet 43 miljoonaa euroa. Nettorahoitustuotot olivat 115 miljoonaa euroa eli 44 miljoonaa euroa vertailuvuotta korkeammat ja lisäksi lähinnä omaisuuden myyntivoitoista koostuvat satunnaisina tuottoina esitetyt erät kasvoivat 99 miljoonaa euroa. Vuoden 2015 tulosta rasittivat Helsingin Bussiliikenne Oy:n liiketoiminnan kaupan kertaluonteiset 67 miljoonan euron kulukirjaukset.

Kaupungin rahoitus- tai taseasemassa ei tapahtunut olennaisia muutoksia vuoden 2016 aikana. Konsernin käyttöoikeustilien ja henkilöstökassan varojen esittämistapaa on tarkennettu vuoden 2016 tilinpäätöksessä ja näistä asioista on annettu asianmukainen selostus tilinpäätöksen liitetiedoissa.

Käyttötaloulosan tulot toteutuivat hieman talousarviota suurempina ja menot hieman pienempinä. Talousarvioylityksille on valtuuston myöntämät ylitysluvat.

Koko kaupungin vuosikate riitti vuonna 2016 kattamaan suunnitelman mukaiset poistot. Vuonna 2017 suunnitelman mukaisten poistojen ennakoidaan ylittävän vuosikatteen, mikä johtaisi korollisen vieraan pääoman määrän kasvuun ottaen huomioon suunnitellun investointitason.

(milj. euroa)	Talous-suunnitelma 2018	Talousarvio 2017	Toteutunut 2016	Toteutunut 2015	Toteutunut 2014	Toteutunut 2013
Vuosikate	410	337	569	265	481	473
Poistot	-376	-368	-337	-385	-408	-403
Kate poistojen jälkeen	34	-31	232	-120	73	70
Investointi-menot	-683	-663	-663	-571	-549	-647

Taulukko: Kaupunki sisältäen liikelaitokset, itsenäisinä taseyksikköinä toimivat rahastot sekä sisäisten erien eliminoinnit. Vuoden 2015 poistot sisältävät poistoa 330 miljoonaa euroa ja arvonalennuksia 56 miljoonaa euroa.

Taulukon investointimenoista on eliminoitu liikelaitosten vuoden 2014 yhtiöittämisen vaikutus, koska yhtiöittämisen meno- tai tulovaikutuksilla ei ollut mitään tosiasiallista vaikutusta kaupungin rahavirtoihin. Taulukossa ei ole myöskään otettu huomioon käyttöomaisuuden myynneistä saatuja tuloja, jotka vuonna 2016 olivat vajaat 240 miljoonaa euroa ja ovat talousarvion mukaan noin 140 miljoonaa euroa 2016 ja 2017.

Investointiosan menot ilman liikelaitoksia ja rahastoja toteutuivat 18 miljoonaa euroa talousarvioita korkeampina. Eri perusteilla myönnetty ylitysoikeudet olivat 155 miljoonaa euroa, jolloin investointimenoihin oli ylitysoikeuksien jälkeen käytettävissä tilikaudella yhteensä 624 miljoonaa euroa. Kokonaisuutena investointeihin varatuista määrärahoista (talousarvio ja ylitysoikeudet) käytettiin 78 prosenttia. Kiinteän omaisuuden 100 miljoonan euron myyntitavoite saavutettiin.

Rahoitusosan ilman liikelaitoksia ja rahastoja vaikutus maksuvalmiuteen oli 75 miljoonaa euroa positiivinen. Vuosikate toteutui noin 290 miljoonaa euroa talousarviota suurempana ja pysyvien vastaavien luovutustulot 109 miljoonaa euroa talousarviota suurempana. Lähinnä näiden erien takia pitkäaikaiset lainat vähenivät nettomääräisesti 290 miljoonaa euroa ennakoitua enemmän. Virastojen, liikelaitosten ja rahastojen yhdistetyn rahoituslaskelman mukaisten rahavirtojen vaikutus maksuvalmiuteen oli 179 miljoonaa euroa, kun talousarvion mukainen vaikutus oli -29 miljoonaa euroa. Vuosikate toteutui 300 miljoonaa euroa talousarviota korkeampana ja edellä mainitut luovutustulot 109 miljoonaa. Ottaen huomioon myös muut maksuvalmiuden muutokset pitkäaikaisten lainojen nettomääräinen väheneminen oli 233 miljoonaa euroa kun talousarviossa ennakoitiin noin 250 miljoonan euron pitkäaikaisten lainojen lisäystä.

6 Tytäryhtiöt

Tarkastamiemme tytäryhtiöiden vuoden 2016 tilinpäätökset ja toimintakertomukset on laadittu voimassa olevien säännösten mukaisesti. Yhtiöiden taloushallinnon sisäisessä valvonnassa ei ole todettu olennaisia kehittämiskohteita. Muiden tilintarkastustoimistojen laatimat tilintarkastuskertomukset ovat vakiomuotoisia.

7 Liikelaitokset ja rahastot

Liikelaitosten ja rahastojen tilinpäätökset on laadittu voimassa olevien säännösten mukaisesti eikä niiden taloushallinnon sisäisen valvonnan järjestelyissä ole todettu olennaisia puutteita. Liikelaitosten merkitys on olennaisesti vähentynyt vuoden 2015 alussa tapahtuneiden toimintojen yhtiöittämisten myötä.

8 Hallinto, taloushallinnon sisäinen valvonta ja kirjanpito

Tilintarkastuksessa on perehdytty kaupunginvaltuuston ja -hallituksen tekemiin päätöksiin ja seurattu päätösten toteuttamista. Tarkastusviraston muistiot hallintokuntien ja liikelaitosten tarkastuksista on annettu heille tiedoksi. Kaupungin hallintoa on käsityksemme mukaan kokonaisuutena hoidettu kuntalain ja valtuuston tekemien päätösten mukaisesti. Hallintoon liittyvissä muotoasioissa on todettu kehittämistarpeita joista on raportoitu tilivuoden aikana. Helsingin kaupungin taloushallintopalvelu – liikelaitoksen kanssa on käyty läpi viime vuosina usein toistuneita kirjanpitoon ja taloushallinnon sisäiseen valvontaan liittyviä kehittämistarpeita. Nämä ovat liittyneet mm. tase-erittelyihin, muistiotositteisiin, osto- ja kululaskuihin liittyviin tietoihin ja SAP-sovelluksen sisäisten saldojen täsmäytyksiin. Toistuneet havainnot ja niistä tehtyjen suositusten toteuttamisen seuranta kokonaisuutena tulevat olemaan edelleen yksi vuoden 2017 tilintarkastuksen keskeinen painopistealue.

8.1 Opetusviraston tietokonehankinnat

Kaupunginhallitus ja -valtuusto ovat hyväksyneet opetuslautakunnan aloitteesta koulujen digitalisaatio-ohjelman tietokonehankintoihin liittyvän 4 miljoonan euron suuruisen investointimäärärahan.

Opetustoimen johtaja on syksyn 2016 aikana päättänyt yhteensä noin 3,4 miljoonan euron suuruisista tietokoneiden hankinnoista puitesopimustoimittajalta. Yksittäiset hankinnat ovat olleet kukin alle 500 tuhatta euroa. Opetuslautakunta ei ole erikseen hyväksynyt hankintapäätöksiä. Asiakirjojen mukaan saattaa näyttää siltä, että opetustoimen johtaja on ylittänyt 500 tuhannen euron hankintavaltuutensa hankintakokonaisuudessa.

- *Kaupungin tulee selvittää ja täsmentää miten tällaisissa hankinnoissa hankintavaltuuksia sovelletaan. Nykyisellään voidaan ymmärtää, että hankintavaltuuksien ylityksiä tapahtuu jos hankintoja ei erikseen viedä opetuslautakunnan hyväksyttäväksi.*

Helsinki 3. toukokuuta 2017

KPMG Julkishallinnon Palvelut Oy

Leif-Erik Forsberg
JHT, KHT

Jorma Nurkkala
JHT, KHT

Jakelu:

Tarkastuslautakunta
Kaupunginjohtaja
Apulaiskaupunginjohtajat
Kaupunginsihteerit
Kansliapäällikkö
Rahoitusjohtaja
Talousarviopäällikkö
Tietotekniikka- ja viestintäjohtaja
Riskienhallinnan asiantuntija
Virastopäälliköt
Toimitusjohtajat
Talousjohtajat
Talouspäälliköt
Hallintojohtajat
Hallintopäälliköt

Oikeuspalvelut
Sisäinen tarkastus
Tarkastusvirasto